

Arizona og meteorittene

Av Morten Bilet og Barbro Osmo

I februar besøkte vi fossil- og mineralmessa i Tucson, Arizona i USA. I tillegg til et messebesøk benyttet vi sjansen til å besøke meteorittvenner fra hele verden. Det er i Tucson det skjer, sies det. Dette er verdens største fossil- og mineralmesse, både i tid og volum. Rettere sagt er det ikke en messe, men mange samtidig som strekker seg over en måneds tid. Men man blir i grunn fort mett, for her er det så mye stein i mengde og størrelse at det tar pusten fra en. Og er man førstegangsreisende, har Arizona så fantastisk mye å by på at å bruke 14 dager til kun å kikke på steinbord blir i meste laget. Denne staten har mengder med severdigheter, og bare rundt Tucson ligger det mange perler som Tombstone, Kartchner Cave, Old Tucson Studios, Sonoran Desert Museum og masse, masse annet. Og kaktusørkenen i området er svært tiltalende. Grand Canyon er vel ikke helt ukjent heller! For Morten var The Meteor Crater et av høydepunktene. Det er kanskje ikke tilfeldig at noen av verdens beste og største meteorittsamlere bor nettopp i Arizona.

”The MeteoriteMan”

En av dem, Robert A. Haag, kan vel kalles et ikon for alle meteorittsamlere. Han kalles ikke ”The MeteoriteMan” for ingenting. Bob (som Robert’er ofte kalles) var nok den første privatperson som begynte å samle meteoritter i et større omfang.

Bob er vokst opp i en familie med lange tradisjoner til steiner. Faren var mineralhandler og samler i et mineralrikt Arizona. Broren samlet mineraler og søsteren på gamle optiske instrumenter, så en samlerfamilie er de definitivt.

Treasures from space

Som tiåring fikk Bob se en kraftig ildkule som endret hans veivalg for alltid. Selv om det på 60-tallet var beskjedne mengder informasjon å få tak i, leste han alt han kom over av meteorittstoff. Og på tidlig syttitallet var samlingen i gang. Det var ikke mange som brydde seg om meteoritter på den tiden, og det var så å si ikke noe marked for salg av

Sånn ser postkassa til en meteorittsamler ut.

romstein. Museene og institusjonene satt på det aller meste. Men Bob er en fantastisk utadventd person med et engasjement, glød og åpenhet som få kan måle seg med. Han minner mer om en typisk amerikansk vekkelsespredikant enn en meteorittsamler! Et sjarmtroll av en mann, som fikk folks øyne opp. Og nettopp dette engasjementet var drivkraften som fikk interessen for meteoritter rett til himmels på 60 og 70 tallet. Når mediene rapporterte om ildkuler som folk hadde sett, fulgte han opp med annonser, avisoppslag og lignende. "This is treasures from space" sa Bob og oppfordret folk til skattejakt og glede. UFO-feberer var ganske stor på den tiden, og det manglet ikke på ildkuler og engasjement.

Fikk han tak i meteoritter, solgte han de fleste og finansierte dermed nye leiteturer og annonser. Folk begynte å sende brev med bilder og steinprøver som de hadde funnet. Han profilerte seg på messer, show og tilstelninger, hvor han blant annet gikk rundt i en sølvglinsende romdrakt og snakket varmt for meteoritter! Og slik skapte han sitt eget marked. Etter hvert ble også vitenskapsmennene interessert i denne gutten. Hvem var denne "Bob" som reiste rundt og pratet så varmt om meteoritter?

Spennende saker

Bob lærte fort, og fant sin første meteoritt i nabostaten New Mexico (steinmeteoritt med navn Correo) for 30 år siden. I 1978 reiste han til Mexico for å lete etter den meget kjente

karbonmeteoritten Allende på 2 tonn som i 1969 falt ved byen, ja nettopp Allende. Med samme annonsestrategi fikk han tak i over 50 kilo, beholdt de beste og solgte resten. Så reiste han til ørkenen i Australia, hvor ingen meteorittlere hadde vært tidligere, og ny suksess var ikke til å unngå. Senere fant han mange meteoritter i gamle fallområder og i ørkener. Han var smart, og leste rapportene om ildkuler som delte seg opp i mange biter, hvorav kanskje bare en eller noen få ble funnet. Han visste det fantes flere, fordi fallområdene kan være temmelig store.

I 1986 reiste han for første gang til Campo del Cielo-meteorittens funnsted i Gran Chaco-området Argentina. Lokalbefolkningen hadde kjent lenge til disse metallsteinene, men de brydde seg ikke særlig. Indianerne, derimot, har brukt dette jernet til redskaper i flere tusen år. I 1989 fikk han tips via en argentinsk mineralhandler ved navn Fernandez om at en rancheier ved landsbyen Gancedo hadde en meteoritt på hele 37 tonn! Bob gjorde en deal med rancheieren og kjøpte den for 200.000 dollar, samt 8.000 dollar til mannskap og påløfting. Med kranbil og hjelpere var alt klart i 1990 for avhenting av "monsteret", som skulle fraktes til havnen for videre med båt til USA. Etter visse problemer (naturlig nok med en 37 tonns jernklump!) fikk de til slutt meteoritten på kranbil og ut på motorveien. Det hele så ut til å gå strålende da de plutselig ble stoppet av argentinsk politi. Dette endte med at verken Bob eller meteoritten slapp ut av landet. Myndighetene brydde seg egentlig ikke, men det ble en prinsippsak. Og politisk sett passet det ikke så bra akkurat da. Saken endte hos advokatene, og etter kort tid slapp Bob ut, men ikke meteoritten, som fortsatt er i Argentina. I dag er det mye "Campoer" lovlig på markedet.

Men han har hatt stor flaks også, som til eksempel da han ved en tilfeldighet fikk sin første månemeteoritt i 1989. I oktober 1960 i nærheten av stedet Millbillillie falt det tusenvis

Robert A. Haag og noen av romsteinene.

Esquel i skiver.

av steiner av en sjelden eucritt. Bob kjøpte hundrevis av meteoritter fra en gulleiter i området, og det var blant dette materialet at månesteinen dukket opp. Det ble en stor nyhet for det var bare månemeteorittene fra NASA's Apolloprogram og noen få andre funn (særlig i Antarktis) som var kjent.

Esquel

Så dukket en av verdens mest fantastiske meteoritter opp for Bob. I 1951 fant en bonde i Argentina en stor meteoritt etter et vannsøk. En meteorittinteressert mann i Argentina kjøpte den av bonden. Men denne mannen ble dessverre syk og døde. Etter mange måneders søk etter mannens familie lykkes det Bob til slutt å få tak i dem. På direkten i et amerikansk TV program i 1992 solgte familien meteoritten på 560 kilo til Bob for 200.000 dollar! For den prisen kjøper man ikke hvilken som helst meteoritt, men pallasitten Esquel som betraktes som verdens vakreste meteoritt. Jeg har overlatt min Esquel til Geologisk Museum hvor den kan beskues. Jeg fant ut at den tar seg bedre ut på et museum enn i en bankboks på Ås.

En fantastisk samling

Jeg hadde gledet meg som en unge i flere år mens jeg ventet på å få se Bobs samling, og jeg kan si dere – den skuffet ikke! Det er enkelt og greit bare fantastiske meteoritter som ligger der. Men så er også sikkerheten deretter. Med marsmeteoritter store som håndballer er kanskje ikke det så rart! Bak store hvelvdører

ligger samlingen i en stor, åpen monter, hvor Bob plukker frem den ene herligheten etter den andre. På en benk ligger hele Esquel, og veggene bak prydes av flere store skiver på flere kilo. Lyst til å kjøpe? Har du noen hundretusen kroner til overs så ordner det seg vel på et vis.

Plutselig kaster han en meteoritt på en golfball størrelse til meg med spørsmålet "what do you think about this one, Morten?" For min del hadde jeg nok med å holde hånda rolig for det var en meteoritt fra Månen! Men slik er Bob, han er ikke så pirkete, han er romslig til sinns og har mye å ta av, både av seg selv og meteorittene. Jeg glemmer ikke når vi leita sammen etter Mossemeteoritten, da han gikk rundt med en marsmeteoritt på størrelse med et snapsglass i lomma for å vise folk hvordan en meteoritt så ut! (det var marsmeteoritt Zagami med grampris på 6000 kroner, og den veide i hvert fall 40 gram!) Han har en av verdens to største private samlinger. Å verdsette en slik samling er ikke lett, men man kan vel antyde rundt 30-40 millioner kroner. Den andre har Achim Karl fra Frankfurt (han skal vi snakke om en annen gang). I dag livnærer Robert Haag seg av å handle med meteoritter. Få i verden har levert så mye materiale til vitenskapen, institusjoner og museer som han. Det er ingen tvil om at han er en av de viktigste årsakene til den sterkt økende interessen for dette fantastiske spennende emnet. Og det var Bobs 37 tonns Campo-historie som startet Mortens meteorittinteresse på 90-tallet!

Han har vært med på det meste, som for eksempel egne programmer om ham på National Geographic channel og andre TV medier, og er profilert i en rekke nasjonale og internasjonale magasiner og tidsskrifter. Det har også blitt en egen flott bok med hans meteorittsamling (kan kjøpes på www.geotop.no)

På vei ut gir han Barbro en presang som man skal lete lenge etter – en fantastisk flott fasettslepen olivin, ja nettopp fra pallasitten Esquel og et anheng fra samme meteoritt! Det er bare å ta av seg hatten.

Barbros fasettslepte Esquel.

Mange samlere

Men det er flere storsamlere av meteoritter i Arizona, og vi kan nevne Mike Farmer og Robert Ward som jeg var sammen med på messa. Disse gutta var også i Moss, hvor Mike og jeg fant en av Mossemeteorittene. Mens Mike var opptatt på Tucsonmessa, ble vi bedt hjem til Robert Ward og Shauna Russel i Prescott, som ligger høyere og nord for Phoenix.

Mike Farmer's showrom. Fra venstre Erik Olson, Barbro, Mike Farmer, Jim Strobe og Moritz Karl.

En heldig mann

Robert Ward er en heldig mann, som en del av en steinrik ranchfamilie kan han reise når det måtte passe på leting etter meteoritter mens kredittkortet fylles opp – sånt må det jo bli greier av. Nå har også Roberts samboer Shauna Russel blitt interessert i meteoritter. Det er spesielt morsomt med Shauna, for kvinnelige meteorittlere er det ikke akkurat mange av. Huset til Robert og Shauna ligger i et svært vakkert område med vakre granittiske formasjoner. Stua er bygget rundt en naturlig granittblokk, og på denne granittblokka ligger det strødd store meteoritter av høy museums kvalitet. I to vitrineskap med nydelig optisk lyssetting ligger resten av lekkerbiskene. Øyet mitt ble stort og vått og jeg kjente et snev av pustebesvær. Her var alle varianter av meteoritter, fra de vanligste til de ultrasjeldne sakene av førsteklasses kvalitet – hvilke skatter!

Robert og Shauna på granittblokken med meteorittene.

Robert, og senere Shauna har funnet mange fantastiske meteoritter, og de bytter og selger for å utvide og komplettere samlingen. Sammen med Mike Farmer og ofte Jim Strobe reiser de stadige på turer, både til nye og gamle fallområder, by og land, ørken og is. Noe finner de nesten hver gang. Det er en merkelig følelse å sette seg på en granittblokk strødd med digre meteoritter! I sene kveldstimer med småprat og rødvin betraktet vi skattene fra verdensrommet.

En søt "liten" månemeteoritt!

Her ligger det mye snadder!

Etter disse sterke himmelske inntrykkene dro vi videre nordover til Grand Canyon, som er et "must" når man er i Arizona. Det ligger ganske høyt, og februar er litt tidlig på året, for du kan være uheldig med snøfall og trøbbel med fremkommelighet. Og var nettopp det som skjedde, for det lavet ned 30 cm snø dagen før vi besøkte Shauna og Robert i Prescott, så det lå an til en interessant kjøretur på sommerdekk. Men her ryddes veiene fort, og heldigvis slapp vi problemer.

Selv om man ser hundrevis av bilder på forhånd, er man ikke i nærheten av virkeligheten når man ser ut i denne dalen, den er bare rett og slett fantastisk. Amerikanerne er flinke med turistene og på alle severdighetene er det ryddig lagt opp med informative besøkssentre. Etter dette dro vi gjennom et indianerreservat til Flagstaff, og så videre til The Meteor Crater, eller Barringerkrateret som det også kalles etter

Daniel Barringer (1860 – 1929), som var den første som foreslo at krateret var forårsaket av en meteor. Det opprinnelige navnet var Canyon Diablo som også er navnet på meteorittene man finner omkring her. Canyon Diablo betyr "djevelens juv" som trolig er referert til selve krateret for området rundt er flatt som en pannekake. Krateret er 1.2 kilometer i diameter og 170 meter dypt og er forårsaket av en meteor på 50 meter for ca. 50.000 år siden.

Godt at det går mange tusen år hver gang sånne treffer jorden, for denne jernmeteoritten traff bakken med en hastighet på ca 12 km i sekundet og som tilsvarer ca 150 Hiroshimabomber!

Selv med leiebil og gode veier er 14 dager altfor lite til både messe og rundtur. Uansett sier vi tusen takk til Arizona, deg glemmer vi ikke så lett – vi kommer snart tilbake – så sant vi ikke blir altfor opptatt med meteorittleting!